

Somalia – Rätts- och säkerhetssektorn

Om rapporten

Denna rapport är skriven i enlighet med [EU:s allmänna riktlinjer för framtagande av landinformation \(2008\)](#). Den är en opartisk presentation av tillförlitlig och relevant landinformation avsedd för handläggning av migrationsärenden.

Rapporten bygger på noggrant utvalda informationskällor. Alla källor refereras med undantag för beskrivning av allmänna förhållanden eller där Lifos expert är en källa, vilket i så fall anges. För att få en så fullständig bild som möjligt bör rapporten inte användas exklusivt som underlag i samband med avgörandet av ett enskilt ärende utan tillsammans med andra källor.

Informationen i rapporten återspeglar inte Migrationsverkets officiella ståndpunkt i en viss fråga och Lifos har ingen avsikt att genom rapporten göra politiska eller rättsliga ställningstaganden.

Lifosrapport: Somalia – Rätts- och säkerhetssektorn

2019-07-01, version 1.0

Lifos – Center för landinformation och landanalys inom migrationsområdet

© Migrationsverket (Swedish Migration Agency), 2019

Omslagsbild: Anette Ivarsson, oktober 2018 ©

Publikationen kan laddas ner från <http://lifos.migrationsverket.se>

Innehåll

1. English summary.....	4
2. Inledning och avgränsning	5
3. Somalias formella rätts- och säkerhetssektor	5
3.1. Säkerhetssektorn.....	5
3.2. Polisväsendet	6
3.3. Rättsväsendet.....	7
3.3.1. Konstitutionen och domstolarna	8
3.3.2. Juridisk utbildning av domare	10
3.4. Korruption	10
4. Somalias icke-statliga rätts- och säkerhetssektor	11
4.1. Klansystemet och xeer.....	11
4.2. Al-Shabaabs rättsskipning och domstolar	13
5. Lifos analys	14
Källförteckning	16

1. English summary

The present report is intended to serve as support in the examination conducted in the context of handling migration cases, such as asylum applications, where information regarding the justice and security sector in Somalia, is needed. The report has a particular focus on the pluralistic Somali justice sector and the clans' influence. It is distinguished between state and non-state actors. The state actors are organised under the Somali Federal Government (SFG) and are bound by the Somali Provisional Constitution and the federal law, to the extent that there is federal laws. The non-state actors mentioned include Al-Shabaab's justice sector, and the very broadly used Somali customary law, *Xeer*. The information gathered for this report is primarily found in open sources. However, material deriving from Lifos' Fact Finding Missions to Somalia is also included.

Lifos notes that the Somali map illustrating the various administrations' zones of control or influence shows, in this aspect, a very fragmented country. The visualisation of the control, and influence, asserted in different areas also reflects the justice system put in place in the specific location. Al-Shabaab's courts have jurisdiction in the territories Al-Shabaab controls. Somalis from other areas occasionally travels to areas where Al-Shabaab's mobile courts are to be found, as they prefer to get their case tried by Al-Shabaab instead of the civil courts. This is primarily the case in South and Central Somalia. Accusations from SFG, that these are persons who have lost their cases in the civil courts of Mogadishu, must be considered in the light of the fact that it is known that the civil courts are corrupt.

Further, Lifos notes, that the Clan one belongs to as well as other power structures one may belong to, are important factors influencing the negotiations within *Xeer*, and thus subsequently the following decisions. Weaker clans have difficulties in getting their rights fairly tried within *Xeer*, and minority groups have very big difficulties or no possibilities at all. Somalia is a patriarchal society, which is also reflected in women's reduced possibilities of safeguarding their rights within all the prevailing justice systems. Lifos would also like to draw the attention to the fact that in *Xeer*, a woman does not have the right to represent herself, but is depending on a male network. Further, Lifos would like to stress that the clan system and *Xeer* in many cases interfere with the process within the police and the civil courts. In most cases, the decision by Clan Elders within *Xeer* will overrule the courts' ruling. However, this does not apply to legal cases involving Al-Shabaab.

Lifos also notes that military courts, in practice, still have jurisdiction over civil cases. It can also be noted that the education level for judges as well as police officers is low and that corruption is widespread. The situation is a bit better in Puntland and Somaliland, but the structure of the problems within the justice and security sector are the same in these areas as well. The corruption is rampant, and intervene substantially in all parts of the justice system in all parts of Somalia.

Lifos assesses that the condition of the justice system varies somewhat between the different administrations, and subsequently in different areas. The capacity of the civil justice system is very low, while Al-Shabaab's courts and Xeer have a certain, albeit low, level of capacity. The integrity of all justice systems is very low, in some areas limiting non-existent.

2. Inledning och avgränsning

Följande rapport behandlar översiktligt rätts- och säkerhetssektorn i Somalia, med särskilt fokus på det pluralistiska somaliska rättssystemet, klanernas inflytande, domstolar, polisväsende och korruption. Informationen är primärt hämtad från öppna källor, men även genom Lifos utredningsresor till Somalia.

I rapporten skiljs på den statliga och icke-statliga rätts- och säkerhetssektorn, där den statliga sektorn är organiserad under den somaliska federala regeringen (SFG) och regleras av somalisk konstitutionell och federal rätt, i den mån den är utbyggd. Den icke-statliga sektorn som behandlas här inkluderar dels den rättsskipning som råder i områden kontrollerade av Al-Shabaab, dels den mycket brett praktiserade somaliska sedvanerätten (*xeer*).

3. Somalias formella rätts- och säkerhetssektor

3.1. Säkerhetssektorn

Informella institutioner, såsom lokala klanmiliser eller klanäldste genom sedvanerätten *xeer*, står för stora delar av rätts- och säkerhetssektorn (se särskilt avsnitt nedan). De formella institutionerna, såsom Somali National Army (SNA), Somali Police Force (SPF) och de civila domstolarna, ökar sakta sitt inflytande.¹ Fortsatt är dock de formella institutionerna underutvecklade.² Av den provisoriska konstitutionen framgår grundläggande strukturer, bland annat för armé, säkerhetstjänst och polis på såväl federal nivå som delstatsnivå. Armén har mandat att garantera landets suveränitet, oberoende och territoriella integritet. Polisen har mandat att skydda liv, egendom och invånarnas fred och säkerhet.³ Fortsatt är dock den somaliska säkerhetssektorn en blandning av formella och informella externa institutioner och aktörer som täcker ett brett spektrum av förmågor

¹ United Nations Assistance Mission in Somalia & the World Bank, *Somalia Security and Justice Public Expenditure Review*, 2017-01-01, s. 27, <http://documents.worldbank.org/curated/en/644671486531571103/pdf/Somalia-SJPER-01302017-Final-Version.pdf> (hämtad 2019-04-12)

² United Nations Assistance Mission in Somalia and the World Bank, *Somalia Security and Justice Public Expenditure Review*, 2017-01-01, s. 29, <http://documents.worldbank.org/curated/en/644671486531571103/pdf/Somalia-SJPER-01302017-Final-Version.pdf> (hämtad 2019-04-12)

³ Federal Republic of Somalia, The, *Provisional Constitution*, 2012-08-01, art. 126–127, <http://hrlibrary.umn.edu/research/Somalia-Constitution2012.pdf> (hämtad 2019-04-12)

(*capabilities*) som bekostas av olika inhemska och utländska finansiärer.⁴ Det är också viktigt att ha i åtanke att det i praktiken är väldigt liten skillnad på militären och polisen. Båda använder sig vanligen av pickuper och lätta maskingevär och står för statisk säkerhet i många områden.⁵

Fram till januari 2017 saknades det, trots ett omfattande internationellt stöd, reella framsteg vad gäller reformer och kapacitetsuppbyggnad av säkerhetsstyrkorna, särskilt SNA. Endast en liten del av SNA hade då kapacitet att tillsammans med Afrikanska unionens mission i Somalia (AMISOM) strida mot Al-Shabaab. Situationen i Somalia innebär att intressenter inte vill lämna ifrån sig sitt väpnade skydd när den politiska kontexten fortsatt är skör. Relationen mellan regionala miliser och potentiella beväpnade poliser (Darwish-styrkor⁶) behöver balanseras mellan regionalt oberoende och federalt säkerhetsbehov.⁷

Många som arbetar inom säkerhetsområdet byter ofta lojalitet och befälhavare som de tar order från. Klanmiliser har anslutits till SNA och är därefter formellt under dess kontroll och befäl. Informellt är de dock fortsatt lojala till klanmilisens befälhavare. Utöver detta finns en pågående rotation av personer mellan olika grupperingar. Framförallt i Mogadishu används uniformerad personal även som säkerhetsvakter i privata sektorn. Personer kan också hoppa av från polis eller armé och återansluta sig till sin klanmilis och även till Al-Shabaab. Därefter kan de återvända till polisen eller armén igen. Detta är ett skäl till att det är svårt att ange hur stora olika styrkor eller grupperingar är.⁸

Alla politiska aktörer i södra och centrala Somalia som deltar i kampen om politisk och ekonomisk makt har varit inblandade i allvarliga och systematiska brott mot mänskliga rättigheter de senaste åren. Federala säkerhetsstyrkor och med dem affilierade miliser har, även om det varit i mindre omfattning, använt sig av godtyckliga avrättningar och urskillningslösa hämndattacker. De som av den federala regeringen anklagats för att samarbeta med Al-Shabaab har arresterats och åtalats utan vederbörlig process.⁹

3.2. Polisväsendet

Polisen har avdelningar för utredningsverksamhet, men bara en minoritet av polismännen kan i praktiken genomföra utredningsarbete. I Puntland arbetar polisen med basalt polisarbete mot civila, medan Darwish arbetar med säkerhet på hög nivå och kontraterrorism. Generellt refererar delstater ofta

⁴ United Nations Assistance Mission in Somalia & the World Bank, s. 29.

⁵ United Nations Assistance Mission in Somalia & the World Bank, s. 29.

⁶ Darwish är en paramilitär enhet inom polisen. (EASO, *Somalia Security situation*, 2017-12-01, s. 24, <https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=40672> (hämtad 2019-06-19))

⁷ United Nations Assistance Mission in Somalia & the World Bank, s. 29.

⁸ United Nations Assistance Mission in Somalia and the World Bank, s. 28ff.

⁹ Bertelsmanns Stiftung, *BTI 2018 Country Report – Somalia*, 2018, s. 20. https://www.ecoi.net/en/file/local/1427454/488355_en.pdf (hämtad 2019-04-17)

till säkerhetsstyrkor, snarare än militära styrkor, som arbetar med “polisiära” uppgifter.¹⁰ Polisstyrkor i Somalia administreras ofta av en blandning av lokala och regionala administrationer och regeringen, även om den nationella polisstyrkan lyder under ministeriet för intern säkerhet. I Mogadishu har polisen närvaro i stadens alla 17 distrikt.¹¹ Strafffriheten inom polisen är norm och poliser som anklagas för våldtäkt, dödande, klanvåld eller utpressning åtalas och straffas mycket sällan.¹² Polisen är generellt ineffektiv och saknar tillräcklig utrustning och utbildning.¹³

Det finns rapportering om att polisen varit motvillig att utreda fall av könsbaserat våld som marginaliserade grupper, såsom internflyktingar och svagare klaner och grupper, utsatts för. Vissa offer har blivit ombedda att själva genomföra utredningen i sitt ärende.¹⁴

AMISOM har från 2009 utbildat poliser i ett brett spektrum av områden, såsom basalt polisarbete, brottsutredningar, sexuellt och könsbaserat våld, mänskliga rättigheter, kontraterrorism m.m. Den internationella utbildningen av polisen har till största delen varit rudimentär och ojämnt tillämpad, samarbetet mellan det internationella samfundet och somaliska aktörer har varit begränsat och utbildningen har varit inadekvat i förhållande till behovet.¹⁵ Polisenheter från AMISOM är i huvudstaden ett komplement till lokala och statliga polisinsatser. AMISOM bistår med mentorskap och stöd vad gäller basala polisuppgifter.¹⁶ Det internationella samfundet, inklusive AMISOM, ökar sitt fokus för stöd åt polisen genom den så kallade Heegan-planen. Planen har fram till januari 2017 möjliggjort en urvalsprocess (*vetting*), utbildning och utrustning av 1 200 poliser i två delstater.¹⁷

3.3. Rättsväsendet

Rättssektorn i Somalia är baserad på ett pluralistiskt (d.v.s. flera olika) rättssystem vilket skapar inkonsekvens i de rättsliga utslagen. Det finns ett rättsligt ramverk som följer traditionerna i italiensk civilrätt samt brittisk civilrätt, sedvanerätten *xeer* och *sharia*. Vad gäller *sharia* finns en diskussion huruvida tolkningen ska vara enligt *salafi* eller *shafi'i*.¹⁸

Den provisoriska konstitutionen från 2012 fastslår att lagen måste följa *sharia*. Det finns dock ingen bestämmelse om hur detta i praktiken ska

¹⁰ United Nations Assistance Mission in Somalia & the World Bank, s. 40.

¹¹ US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2018 - Somalia*, 2019-03-13, s. 6–7, <https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=43025> (hämtad 2019-04-17)

¹² US Department of State, s. 2.

¹³ US Department of State, s. 6.

¹⁴ US Department of State, 3, s. 29.

¹⁵ United Nations Assistance Mission in Somalia & the World Bank, s. 40.

¹⁶ US Department of States. 6.

¹⁷ United Nations Assistance Mission in Somalia & the World Bank, s. 40.

¹⁸ United Nations Assistance Mission in Somalia and the World Bank, s. 45.

genomföras. Det saknas också bestämmelser gällande rättssystemets struktur och vad gäller kvalifikationer för och utnämning av domare. Domare uppfattas döma i enlighet med den rättsliga utbildning och den sociala bakgrund de har.¹⁹

Den provisoriska konstitutionen har inte nämnt statsåklagare (*Attorney-General*), men rollen finns i lagen om rättsväsendets organisation (*Law on Judicial Organisation*), som antogs långt före det att den federala staten utvecklades. På federal nivå har statsåklagaren gjort vissa framsteg vad gäller att fastställa en intern process.²⁰

3.3.1. Konstitutionen och domstolarna

Den provisoriska konstitutionen från 2012 garanterar oberoende för rättsväsendet och föreskriver tre nivåer av domstolar: konstitutionsdomstol, federala domstolar och domstolar på delstatsnivå.²¹ Den konstitutionella domstolen har ännu inte bildats och domstolar på delstatsnivå är i olika skeden av uppbyggnad. Federala högsta domstolen är högsta instans på federal nivå medan högsta domstolarna i delstaterna är högsta instans på den nivån. Det saknas mer detaljerad styrning i den provisoriska konstitutionen och lagen om rättsväsendets organisation från 1962 används därför fortfarande.²² I Mogadishu finns en appellationsdomstol samt en högsta domstol (*Supreme Court*).²³ Det råder oklarhet om vad som är en federal domstol och vad som är en domstol på delstatsnivå samt hur dessa ska korrelera. Det finns områden inom det somaliska rättsväsendet där aktörer fortsatt konkurrerar om inflytande.²⁴ Domstolsutslag får en liten effekt då makthavare inte respekterar dem.²⁵ Domar som rör civila, även barn, fälls utan tillbörlig process eller rättegång. Antalet avrättningar i Somalia har ökat, och under perioden januari till augusti 2016 verkställdes 20 avrättningar, varav 7 i Somaliland.²⁶

I samband med Al-Shabaabs tillbakadragande från Mogadishu i augusti 2011 utropades undantagstillstånd under tre månader vilket gav militärdomstolarna jurisdiktion även över civila. Även efter att undantagstillståndet har löpt ut har militärdomstolarna fortsatt att hantera ärenden som ligger utanför lagen om straffrättsligt förfarande i det militära (*Code of Military Criminal Procedure*).²⁷ Militärdomstolar, som alla lyder under försvarsministeriet, är fortsatt vanligast i många områden, framförallt i ärenden som involverar Al-Shabaab. I militärdomstolarna hanteras

¹⁹ United Nations Assistance Mission in Somalia & the World Bank, s. 45.

²⁰ United Nations Assistance Mission in Somalia and the World Bank, s. 46.

²¹ United Nations Assistance Mission in Somalia and the World Bank, s. 46.

²² United Nations Assistance Mission in Somalia and the World Bank, s. 47.

²³ Bertelsmanns Stiftung, s. 18.

²⁴ United Nations Assistance Mission in Somalia & the World Bank, s. 46–47.

²⁵ US Department of State, s. 8.

²⁶ Bertelsmanns Stiftung, s. 20.

²⁷ Human Rights Watch, *The Courts of "Absolute Power" Fair Trial Violations by Somalia's Military Court*, 2014-05-01, s. 2, https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/somalia0514_ForUpload.pdf (hämtad 2019-04-17)

kriminalärenden där säkerhetstjänsten NISA arresterat personen. Det förekommer också att civila domare överlåter ärenden till militärdomstol eftersom de fruktar för sin egen säkerhet i relation till ärendet. Militära åklagare och domare är kända för sina snabba beslut som ofta innebär avrättning av den dömda.²⁸ Militärdomstolarna begränsar den åtalades möjlighet att välja försvarare samt förbereda och framföra sitt försvar. Vidare begränsas möjligheten till offentlig rättegång, att inte uttala sig så att det skulle vara belastande och att överklaga domen till högre instans.²⁹

SFG har dock påbörjat ett arbete med att återetablera statliga domstolar som ansvarar för straffrätt och civilrätt på distriktsnivå i Mogadishu och andra städer. Många av dessa domstolar fungerar under ledning av regionala myndigheter eller klaner, och arbetssätt och ramverk är inte harmoniserade.³⁰ En källa uppger att Puntland har ett oberoende formellt hierarkiskt domstolssystem³¹ medan andra beskriver att domstolarna i Puntland är fungerande men saknar kapacitet att stå för allas likhet inför lagen, det finns allvarliga brister på utbildade domare och det förekommer endast begränsad rättslig dokumentation för att kunna bygga upp rättsliga prejudikat.³² I såväl Puntland som Somaliland förekommer omfattande inblandning i de rättsliga processerna och statliga tjänstemän ingriper regelbundet för att påverka fallen, särskilt om ärendet inbegriper journalister.³³

Även om maktdelningen är tydligare i Somaliland än i övriga delar av Somalia tenderar ändå den verkställande makten att väsentligt påverka både den lagstiftande och den dömande makten. Det finns dock källor som menar att Somaliland har ett oberoende formellt hierarkiskt domstolssystem som finns i de flesta urbana center.³⁴ Det har medfört att grundläggande rättsstatsprinciper har upprättats och att polisen, rättsväsendet och andra myndigheter fungerar relativt väl. På landsbygden är det dock främst lokala lösningar, främst genom klanäldsten, som står för lag och ordning. Det innebär att kvinnors, barns och minoritetsgruppers rättigheter frekvent är otillräckligt tillgodosedda.³⁵ Funktionella domstolar finns i Somaliland men tampas med de flesta brister som domstolarna i Puntland har.³⁶ Somalilands konstitution tillåter civilrätt, sharia och xeer att samexistera så länge de inte motsäger sharia. De tre systemen är dock till viss del motsägande.³⁷

²⁸ United Nations Assistance Mission in Somalia & the World Bank, s. 47.

²⁹ Human Rights Watch

³⁰ Bertelsmanns Stiftung, s. 18.

³¹ Bertelsmanns Stiftung, s. 18.

³² US Department of State, s. 8f.

³³ US Department of State, s. 8f.

³⁴ Bertelsmanns Stiftung, s. 18.

³⁵ Bertelsmanns Stiftung, s. 21.

³⁶ US Department of State, s. 8f.

³⁷ Bertelsmanns Stiftung, s. 19.

Tolkningen av sharia skiljer sig nämligen åt i olika domstolar och på olika orter. Det finns spänningar i frågan om olika tolkningar av islamsk lag.³⁸

3.3.2. Juridisk utbildning av domare

Utbildningsnivån och nivån på yrkeserfarenhet hos domarkåren är ett problem. Vid en undersökning 2013 hade endast knappt hälften av domarna en examen inom juridik. Några hade erfarenhet av sharialagstiftning och andra hade studerat i Sudan eller Egypten. Situationen förändras, om än långsamt, och det finns numera juridisk utbildning i Somalia. Denna förändring till trots saknas ett program där man tar tillvara professionella erfarenheter i utbildningen, och flertalet av domarna har utnämnts direkt efter avslutad utbildning utan någon professionell utbildning eller mentorskap. Det förekommer också att domare från Siad Barres tid har återutnämnts utan någon uppdaterande utbildning.³⁹ Militära åklagare och domare har liten eller ingen juridisk utbildning. Därutöver kan konstateras att antalet åklagare och domare är lågt jämfört med andra länder och är inte jämnt fördelade över landet.⁴⁰

Domare och annan personal vid domstolarna i Somaliland saknar kapacitet och det finns inga formella krav för en domartjänst.⁴¹

3.4. Korruption

Enligt Transparency Internationals rankning 2018 placerar sig Somalia sist, vilket innebär att landet uppskattas vara det mest korrupta i världen.⁴² Det är enligt lag straffbart för tjänstemän att ägna sig åt korruption.⁴³ Även om SFG under 2018 genomförde tillslag för att hindra korruptionen och ett dussintal personer, inklusive tjänstemän på olika departement, arresterades⁴⁴, kan lagen inte sägas tillämpas effektivt⁴⁵. I juni 2019 röstade parlamentet i Mogadishu för ett förslag att bilda en nationell antikorrupcionskommission (*National Anti-Corruption Commission*). I skrivande stund kvarstår dock för presidenten att underteckna förslaget för att det ska träda ikraft.⁴⁶

Rättsväsendets oberoende är ett stort bekymmer i samtliga regioner i Somalia.⁴⁷ Det formella domstolssystemet uppfattas som otillgängligt och med en benägenhet att låta sig manipuleras⁴⁸. Domstolarna uppfattas också

³⁸ Bertelsmanns Stiftung, s. 18.

³⁹ United Nations Assistance Mission in Somalia & the World Bank, s. 47.

⁴⁰ United Nations Assistance Mission in Somalia and the World Bank, s. 47f.

⁴¹ Bertelsmanns Stiftung, s. 19.

⁴² Transparency International, *Corruption Perception Index 2018*, odaterad, <https://www.transparency.org/cpi2018> (hämtad 2019-06-25)

⁴³ US Department of State, s. 26f.

⁴⁴ Garowe Online, *Somalia speeds up measures to form "Anti-Corruption Commission"*, 2019-06-25, <https://www.garoweonline.com/en/news/somalia/somalia-speeds-up-measures-to-form-anti-corruption-commission> (hämtad 2019-06-25)

⁴⁵ US Department of State, s. 26f.

⁴⁶ Garowe Online, 2019-06-25.

⁴⁷ Bertelsmanns Stiftung, s. 19.

⁴⁸ United Nations Assistance Mission in Somalia & the World Bank, s. 47.

som dyra och föremål för klanbaserad manipulation. En undersökning från 2014 visar att endast 13 procent av befolkningen har förtroende för de formella domstolarna medan 48 procent har förtroende för xeer och 29 procent för sharia.⁴⁹ En undersökning i regionen Benadir har visat att avgifterna för att ett ärende ska processas i domstol är mycket högre än de lagliga domstolsavgifterna. De som har vänt sig till formella domstolar har uppgett att de juridiska besluten ofta har föregåtts av politiska och ekonomiska påtryckningar.⁵⁰

Det finns en verklig eller upplevd brist på juridiskt oberoende, vilket inkluderar klanbaserade utnämningar. Detta påverkar möjligheten för dem som inte kan få skydd av en dominant klan eller tillhör en utsatt grupp, såsom kvinnor och internflyktingar, att få tillgång till en opartisk rättegång. Även inom xeer påverkas dock möjligheten att få rättvisa av om personen kommer från en svag klan och/eller en utsatt grupp.⁵¹ Klanbaserade och ekonomiska intressen är djupt sammanvävda med rättsväsendets arbete och påverkar det dagliga arbetet i domstolarna. Det finns ingen egentlig kontrollmekanism. Domarna förefaller att regelbundet basera sina domslut på överväganden relaterade till klan eller politik, och anklagas regelmässigt för korruption.⁵² Även inom polisen förekommer korruption.⁵³

Korruption är ett allvarligt problem och ofta klanbaserad i Somaliland.⁵⁴ Rättsväsendet saknar i Somaliland oberoende från den verkställande makten, eftersom domare ofta utses mot bakgrund av klan eller politisk inställning. Därutöver är de dessutom underfinansierade.⁵⁵ Anklagelserna om korruption i rättssystemet ökar.⁵⁶

4. Somalias icke-statliga rätts- och säkerhetssektor

4.1. Klansystemet och xeer

Somalier i gemen förlitar sig huvudsakligen på sedvanerätten xeer. Inom xeer är det klanäldsten, som huvudsakligen har sin makt genom sin klan eller klanmilis, som vanligen tillkallas vid konfliktlösning eller service inom rättsväsendet. Utanför urbana områden är det i princip xeer som finns för den som är i behov av rättslig lösning. Det här förefaller dock gälla även i urbana områden, även om möjligheten där finns att i stället välja det formella domstolssystemet.⁵⁷

⁴⁹ Bertelsmanns Stiftung, s. 19.

⁵⁰ United Nations Assistance Mission in Somalia & the World Bank, s. 47.

⁵¹ United Nations Assistance Mission in Somalia and the World Bank, s. 47.

⁵² Bertelsmanns Stiftung, s. 19.

⁵³ US Department of State, s. 69.

⁵⁴ Bertelsmanns Stiftung, s. 20.

⁵⁵ Bertelsmanns Stiftung, s. 19.

⁵⁶ US Department of State, s. 8f.

⁵⁷ United Nations Assistance Mission in Somalia & the World Bank, s. 47.

I hela Somalia finns xeer som ett parallellt system till det formella rättssystemet där klanäldsten förhandlar från fall till fall.⁵⁸ Xeer används i såväl städer som på landsbygden. Xeer är dynamiskt och föränderligt. Fokus är på kollektiv konfliktlösning snarare än att utkräva rättvisa på individnivå. Det är den *diya*-betalande subklanen⁵⁹ som ansvarar för konfliktlösningen och ekonomiskt stöd för sina respektive klanmedlemmar. Klantillhörighet och maktstrukturer har betydelse vid förhandlingar inom xeer. Det innebär att om beslut tagits av klanäldsten som förhandlar inom xeer till fördel för en svagare klan, och samtidigt till nackdel för en finansiellt och/eller militärt starkare klan, kan den starkare klanen vägra följa beslutet.⁶⁰

Klansystemet och xeer är ett helt patriarkaliskt system.⁶¹ Kvinnor får inte delta i förhandlingarna mellan klaner, utan är hänvisade till att föra sin talan genom ett manligt nätverk.⁶² Det går inte exakt att definiera vilka som ingår i en kvinnas manliga nätverk då det varierar med hur nära släkt mannen är med kvinnan men också med vilken relation de har.⁶³ En ram för vad som kan utgöra ett manligt nätverk är maken, far, farfar, farbröder samt vuxna bröder, söner och kusiner på faderns sida.⁶⁴

Klanerna kan ingripa i såväl polisens som domstolarnas arbete. Det är inte fullt så vanligt inne i Mogadishu, men i stadens utkanter och på andra platser i Somalia förekommer det. Det innebär att en person som är fälld i domstol kan släppas när klanerna förhandlat färdigt inom xeer och därefter

⁵⁸ Bertelsmanns Stiftung, s. 18.

⁵⁹ Diya är den blodskompensation som betalas från en diyabetalande subklan till en annan. Den diyabetalande subklanen är den nivå av underklan som är kollektivt ansvariga för sin underklans säkerhet och har skyldighet att kompensera andra underklaner för skada som den egna underklanen åsamkat dem. (Oxfam Novib, Danish Refugee Council, *The predicament of the 'Oday' – The role of traditional structures in security, rights, law and development in Somalia*, 2006-11-01, s. 6, <https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=17557> (hämtad 2019-07-01))

⁶⁰ Lifos, *Lifosrapport: Somalia: Kvinnors position i klansystemet, v. 1.0*, 2018-04-27, s. 13f., <https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=41295> (hämtad 2019-04-23)

⁶¹ Internationell organisation (F), samtal med Lifos i Nairobi 2012-06-07.

⁶² Oxfam Novib & Danish Refugee Council. DRC, *The predicament of the 'Oday' - The role of traditional structures in security, rights, law and development in Somalia*, 2006-11-01, s. 48, <https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=17557> (hämtad 2019-04-23)

⁶³ Jama, Mohamed, chef Legal Clinic Hargeisa, samtal med Lifos i Hargeisa 2012-06-14.

⁶⁴ Internationell organisation i Nairobi (A), samtal med Lifos i Nairobi 2013-10-23.

vänder sig till domstolen med sin överenskommelse.⁶⁵ När det gäller ärenden mot staten, t.ex. Al-Shabaab, fungerar dock inte detta.⁶⁶

4.2. Al-Shabaabs rättsskipning och domstolar

I områden som kontrolleras av Al-Shabaab har de upprättat en administration, där maktindelning saknas. Det finns väldigt lite information om dess organisation och administrativa struktur.

Det finns dock information att Al-Shabaab har upprättat domstolar som följer en strikt salafistisk tolkning av sharia i de områden de kontrollerar. Deras tolkning innebär hårda straff såsom amputation av kroppsdelar, stening och avrättningar. Al-Shabaab tillåter inte att xeer tillämpas.⁶⁷ Al-Shabaab har efter att de drivits ut ur flera större städer etablerat sin administration på landsbygden, med bland annat en mobil domstol som kan tillkallas.⁶⁸ I shariadomstolar försvarar den svarande sig vanligen inte, kallade inga vittnen och hade ingen försvarare närvarande.⁶⁹

Al-Shabaabs domstolar handlägger egendomsärenden, vilket är en frekvent ärendetyp i Somalia. De har en metod att hitta ägaren av egendomen, liksom en metod att implementera domslutet, vilket är mycket uppskattat bland somalierna. Implementeringen sker även i områden som inte kontrolleras av Al-Shabaab, t.ex. områden i Mogadishu. Personer reser från områden som inte kontrolleras av Al-Shabaab för att få tillgång till dess domstolar. Al-Shabaab ordnar bussar till domstolarna som tar personer till domstolarna i Nedre Shabelle på ett säkert sätt.⁷⁰ Somalias överdomare (*chief justice*) uttalade i slutet av december 2018 ett ultimatum för dem som reser till Al-Shabaabs mobila domstolar. Somaliska myndigheter ska göra en kraftansträngning att hindra människor att ta sig dit. Överdomaren uppgav att de som vänder sig till Al-Shabaabs domstolar är de som förlorat i domstol i Mogadishu, där deras dokument visat sig vara förfälskade. Vidare att personer har arresterats för att ha vänt sig till Al-Shabaabs domstolar.⁷¹

⁶⁵ Sanchez, Franco, EASO COI-seminarium om Somalia, 2015-11-03; Lifos, *Myndigheter och klansystem i Somalia*, 2012-11-30, s. 18f.,

<http://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=29006> (hämtad 2019-04-19); Internationell organisation (H), samtal med Lifos i Mogadishu oktober 2014; International Alert, *The Complexity of Sexual and Gender-Based Violence. Insights from Mogadishu and South Central Somalia*, 2015-10-01, s. 22, http://www.international-alert.org/sites/default/files/Somalia_ComplexitySexualViolence_EN_2015.pdf (hämtad 2019-04-19); Representant för OCHA i Boosaaso, samtal med Lifos juni 2012; Medarbetare vid Norwegian Refugee Council, samtal med Lifos i juni 2012

⁶⁶ Lifos, 2012-11-30, s. 39.

⁶⁷ Bertelsmanns Stiftung, s. 18–19.

⁶⁸ Internationell organisation (Q), samtal med Lifos i Baidoa oktober 2014; FN-tjänsteman (M), samtal med Lifos i Mogadishu i mars 2016; FN-organisation (J), samtal med Lifos i Mogadishu i mars 2016

⁶⁹ US Department of State, s. 10.

⁷⁰ FN-tjänsteman, samtal med Lifos i Mogadishu oktober 2018

⁷¹ Garowe Online, *Somalia: People warned against seeking justice in Al-Shabaab courts*, 2018-12-20, <https://www.garoweonline.com/en/news/somalia/somalia-people-warned-against-seeking-justice-in-al-shabaab-courts> (hämtad 2019-04-19)

Al-Shabaab har systematiskt brutit mot medborgerliga rättigheter i områden som de kontrollerar, vilket bland annat inkluderar misshandel och avrättning av civila, ofta under förevändning av att individen har spionerat för väst.⁷²

Enligt flera av de källor som Lifos konsulterade under sin inhämtningsresa till Somalia 2018 är Al-Shabaabs rättssystem mer betrott än det formella rättssystemet. Om det formella rättssystemet används för att försöka åtala en person som exempelvis begått våldtäkt, kan gärningsmannen muta sig till frihet. Al-Shabaab däremot skipar rättvisa genom att exempelvis avrätta våldtäktsmän, varför de ur offrets perspektiv kan ses som mer rättvisa, snabbare och mer effektiva.⁷³ Al-Shabaab löser även egendomsärenden (*property disputes*) i domstolarna. De har en särskild metod för att hitta vem som äger egendomen samt implementerar domslutet (d.v.s. ser till att personen som allmänt sett ses som ägare av egendomen får denna tillbaka). Detta bidrar till varför Al-Shabaabs domstolar uppskattas, och genom dess domstolar har många fått tillbaka sina egendomar.⁷⁴

5. Lifos analys

Lifos noterar att Somalia är fragmenterat vad gäller vilken administration som de facto kontrollerar olika delar av territoriet. Detta faktum avspeglar sig också i vilket eller vilka rättssystem som tillämpas. I områden som kontrolleras av Al-Shabaab är det deras domstolar som har jurisdiktion. Det förekommer också att somalier i andra områden reser till Al-Shabaabs mobila domstolar för att man föredrar att få sin sak prövad där, jämfört med de civila domstolarna i områden i främst södra och centrala Somalia som inte kontrolleras av Al-Shabaab. Anklagelser från SFG:s sida att detta är personer som förlorat i civila domstolar i Mogadishu måste vägas mot det faktum att det är känt att de civila domstolarna är korrupta.

Lifos noterar att klantillhörighet och maktförhållanden är av betydelse för utgången av förhandlingar inom xeer. Svagare klaner har svårt, och minoritetsgrupper ytterst svårt eller ingen möjlighet, att kunna få sin rätt tillgodosedd inom xeer. Vidare är Somalia ett patriarkaliskt samhälle vilket avspeglar kvinnors sämre möjlighet att ta tillvara sin rätt generellt och i samtliga rättssystem. Lifos vill fästa uppmärksamheten på att inom xeer har kvinnan inte rätt att föra sin egen talan utan är beroende av ett manligt nätverk. Lifos vill också fästa vikt vid det faktum att klansystemet och sedvanerätten xeer i många fall griper in i gången av ärenden hos polis och domstol. I de flesta ärenden, dock inte ärenden som inkluderar Al-Shabaab, trumfar klanäldstes överenskommelser enligt xeer domstolsutslag i civila domstolar.

Vidare noterar Lifos att militärdomstolar fortsatt i praktiken har jurisdiktion även över civila mål. Utöver detta kan konstateras att utbildningsnivån hos såväl domare och poliser är låg och att korruptionen är hög. Situationen är

⁷² Bertelsmanns Stiftung, s. 20.

⁷³ Internationell organisation som arbetar med Somalia i Nairobi.

⁷⁴ FN-tjänsteman.

något bättre i Puntland och Somaliland, men även där är de grundläggande problemen desamma. Korruptionen är mycket omfattande i hela Somalia och ingriper väsentligt rättssystemet i alla delar av landet.

Mot denna bakgrund bedömer Lifos att rättsväsendets status i Somalia varierar något med vilken administration som kontrollerar eller har inflytande i aktuell del av territoriet. Det civila rättsväsendets kapacitet är mycket låg, medan Al-Shabaabs domstolar samt xeer har en viss kapacitet. Gemensamt för alla systemen är dock att integriteten är mycket låg för att på sina håll övergå i försvinnande liten.

Källförteckning

Elektroniska källor

Bertelsmanns Stiftung, *BTI 2018 Country Report – Somalia*, 2018,
https://www.ecoi.net/en/file/local/1427454/488355_en.pdf (hämtad 2019-04-17)

EASO, *Somalia Security situation*, 2017-12-01,
<https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=40672>
(hämtad 2019-06-19)

Federal Republic of Somalia, The, *Provisional Constitution*, 2012-08-01,
<http://hrlibrary.umn.edu/research/Somalia-Constitution2012.pdf> (hämtad 2019-04-12)

Garowe Online, *Somalia: People warned against seeking justice in Al-Shabaab courts*, 2018-12-20,
<https://www.garoweonline.com/en/news/somalia/somalia-people-warned-against-seeking-justice-in-al-shabaab-courts> (hämtad 2019-04-19)

Garowe Online, *Somalia speeds up measures to form "Anti-Corruption Commission"*, 2019-06-25,
<https://www.garoweonline.com/en/news/somalia/somalia-speeds-up-measures-to-form-anti-corruption-commission> (hämtad 2019-06-25)

Human Rights Watch, *The Courts of "Absolute Power" Fair Trial Violations by Somalia's Military Court*, 2014-05-01,
https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/somalia0514_ForUpload.pdf
(hämtad 2019-04-17)

International Alert, *The Complexity of Sexual and Gender-Based Violence. Insights from Mogadishu and South Central Somalia*, 2015-10-01,
http://www.international-alert.org/sites/default/files/Somalia_ComplexitySexualViolence_EN_2015.pdf (hämtad 2019-04-19)

Lifos, *Myndigheter och klansystem i Somalia*, 2012-11-30,
<http://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=29006>
(hämtad 2019-04-19)

Lifos, *Lifosrapport: Somalia: Kvinnors position i klansystemet*, v. 1.0, 2018-04-27,
<https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=41295>
(hämtad 2019-04-23)

Oxfam Novib & Danish Refugee Council. DRC, *The predicament of the 'Oday' - The role of traditional structures in security, rights, law and development in Somalia*, 2006-11-01,

<https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=17557>
(hämtad 2019-04-23)

Transparency International, *Corruption Perception Index 2018*, odaterad,
<https://www.transparency.org/cpi2018> (hämtad 2019-06-25)

United Nations Assistance Mission in Somalia & the World Bank, *Somalia Security and Justice Public Expenditure Review*, 2017-01-01,
<http://documents.worldbank.org/curated/en/644671486531571103/pdf/Somalia-SJPER-01302017-Final-Version.pdf> (hämtad 2019-04-12)

US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2018 - Somalia*, 2019-03-13,
<https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=43025>
(hämtad 2019-04-17)

Muntliga källor

FN-organisation (J), samtal med Lifos i Mogadishu i mars 2016

FN-tjänsteman (M), samtal med Lifos i Mogadishu i mars 2016

FN-tjänsteman, samtal med Lifos i Mogadishu oktober 2018

Internationell organisation i Nairobi (A), samtal med Lifos i Nairobi 2013-10-23

Internationell organisation (F), samtal med Lifos i Nairobi 2012-06-07

Internationell organisation (H), samtal med Lifos i Mogadishu oktober 2014

Internationell organisation (Q), samtal med Lifos i Baidoa oktober 2014

Internationell organisation som arbetar med Somalia i Nairobi, samtal med Lifos i oktober 2018

Jama, Mohamed, chef Legal Clinic Hargeisa, samtal med Lifos i Hargeisa 2012-06-14

Medarbetare vid Norwegian Refugee Council, samtal med Lifos i juni 2012

Representant för OCHA i Boosaaso, samtal med Lifos i juni 2012

Sanchez, Franco, EASO COI-seminarium på Malta om Somalia, 2015-11-03

Om Lifos

Lifos är ett center för landinformation och omvärldsanalys. Vi samlar in, analyserar och upprätthåller expertkunskap om länder och regioner från vilka människor söker sig till Sverige.

Lifos mission: Lifos är ett expertorgan, vilket agerar opartiskt och proaktivt för att bidra till rättssäkra och effektiva migrationsprocesser genom tillförlitlig, relevant och lättillgänglig landinformation och omvärldsanalys.

Migrationsverket • 601 70 Norrköping

gb-lifos@migrationsverket.se

<http://lifos.migrationsverket.se> • www.migrationsverket.se